

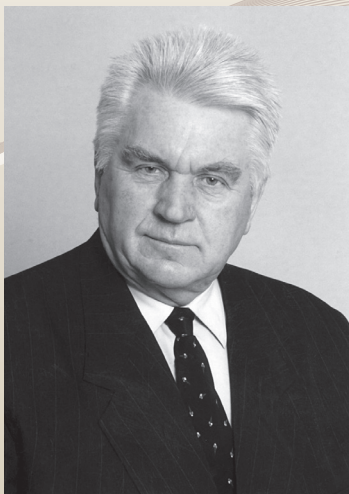
LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LAISVĖS premijos

**LAUREATAS
ANTANAS TERLECKAS**

2012 METŲ LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAS –
POLITINIS KALINYS, VIENAS AKTYVIAUSIŲ
PASIPRIEŠINIMO SOVIETINIAM OKUPACINIAM
REŽIMUI DALYVIS, KOVOTOJAS UŽ ŽMOGAUS TEISES,
POGRINDINĖS ORGANIZACIJOS LIETUVOS
LAISVĖS LYGA STEIGĖJAS

Antanas Terleckas
(Antano Terlecko asmeninis archyvas)

Mano likimas glaudžiai susijęs su visos mūsų Tautos lemtimi. Kas nesugeba paklusti, prisitaikyti, atsisakyti savo politinių pažiūrų, moralinių principų, tam skirta sunki kalinio ar tremtinio dalia.

(Iš A. Terlecko laiško žmonai, 1982 m. kovo 31 d., A. Terleckas, Laisvės priešaušryje: Rezistentų prisiminimai 1970–1986 m., Vilnius, 2011, p. 220)

Antanas Terleckas gimė 1928 m. vasario 9 d. Švenčionių apskrityje (dabar Ignalinos rajonas), Krivasalio kaime, mažžemio valstiečio šeimoje. Jau 1945-ųjų vasarą, būdamas Linkmenų progimnazijos moksleivis, sovietų valdžios suimamas. Apkaltintas priklausymu pagrindinei „Geležinio vilko“ organizacijai du mėnesius buvo žiauriai tardomas, tačiau pritrūkus įrodymų paleistas.

1946 m. A. Terleckas persikėlė gyventi į Vilnių. Mokėsi Vilniaus prekybos technikume. Jį baigęs, įstojo į Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetą. Baigęs universitetą, 1954 m. pradėjo dirbti SSRS valstybinio banko Lietuvos skyriuje. Dirbdamas įstojo į aspirantūrą Lietuvos SSR mokslų akademijos Ekonomikos institute, tačiau 1957 m. buvo suimtas ir iš aspirantų sąrašų išbrauktas.

Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto studentai.

Antanas Terleckas – pirmas iš dešinės.

Vilnius, 1951 m. (Antano Terlecko asmeninis archyvas)

Tuo metu Valstybiniame banke visi dokumentai buvo rengiami rusų kalba, dauguma darbuotojų nemokėjo nė žodžio lietuviškai ir jų žinios apie Lietuvą buvo labai menkos. A. Terleckas stengėsi bendradarbius supažindinti su šalies istorija, kalba, tačiau buvo apšauktas nacionalistu ir perkeltas į žemesnes pareigas. Su kalbininkais ir studentais lituanistais važinėjo po Pietryčių Lietuvą, lietuvių gyvenamas vietas Baltarusijoje, vežė ten lietuvių kalbos vadovėlius, knygas, spaudą. 1957 m. gruodžio 24 d., per Šv. Kūčias, sovietų represinės struktūros atliko kratą A. Terlecko bute, nors jokios nusikaltimą patvirtinančios medžiagos nerado, jį suėmė.

Antano Terlecko fotonuotrauka iš KGB baudžiamosios bylos. Vilnius, XX a. šeštasis dešimtmetis.
(Lietuvos ypatingasis archyvas)

Antano Terlecko byla ir kitų asmenų, kaltinamų pagrindinės organizacijos „Tautos Frontas“ įkūrimu ir veikimu joje, bylos buvo sujungtos. Lietuvos SSR aukščiausiasis teismas nuteisė A. Terlecką 4 metams lagerio. Kalėjo Sibire, Taišeto konclageryje, Irkutsko srityje. Namuose, studentų bendrabutyje liko antro vaiko besilaukianti žmona su 4 metų dukrele.

Taišeto lagerio politiniai kaliniai. Iš kairės: Antanas Terleckas, Stasys Ignatavičius, Kęstutis Diržys, Antanas Jankauskas, Pranas Skeiverys, Juozas Petrauskas, Henrikas Jatautis. Taišetis, 1959 m. birželio 24 d.

(Antano Terlecko asmeninis archyvas)

Po 3 metų grįžęs iš įkalinimo vietos pagal specialybę įsidarbinti neturėjo galimybių, dirbo konstruktorių biure „Punktukas“ inžinieriumi, Valgyklų ir restoranų tresto įstaigose. 1964–1969 m. neakivaizdžiai studijavo istoriją Vilniaus universitete. Studijų metu parengė diplominį darbą „Lietuva Rusijos valdžioje 1795–1915 metais“, tačiau eilinės kratos metu darbas buvo konfiskuotas saugumiečių ir nebuvo leista laikyti baigiamųjų egzaminų.

1973 m. gegužės mėn. Antanas Terleckas vėl suimamas už „piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi“ ir nuteisiamas vienus metus kalėti. Pretekstu tapo reportažas apie Simo Kudirkos teismą (Simas Kudirka, gimęs 1930 m., jūrininkas, bandęs pabėgti į JAV, 1971 m. gegužės mėn. nuteistas 10 m. kalėti).

1975 m. Antanas Terleckas parašė atvirą laišką Sovietų Sąjungos KGB vadovui Jurijui Andropovui, kuriame išdėstė savo politines pažiūras, kritikavo rusinimo politiką, istorijos falsifikavimą, žmogaus teisių pažeidinėjimą. Šis laiškas slapta buvo perduotas į Vakarų. Vatikano radijas keletą mėnesių jį skaitė Lietuvai. Jungtinėse Amerikos Valstijose šis laiškas buvo išverstas į anglų kalbą ir platinamas.

Antanas Terleckas su žmona Elena Terleckiene bei vaikais Vilija ir Gintautu gimtajame Krivasalio kaime prie tėvų namų. Sėdi Antano Terlecko tėvai Pranas Terleckas ir Teklė Terleckienė. Krivasalis (Ignalinos rajonas), 1962 m. liepos 22 d.

(Antano Terlecko asmeninis archyvas)

1975 m. gruodžio 9 d. Antanas Terleckas dalyvavo žinomo Sovietų Sąjungos disidentų Sergejaus Kovaliovo teisme Vilniuje, globojo procesą stebėti atvykusius Rusijos disidentus – akademiką Andrejų Sacharovą, Aleksandrą Lavutą, S. Kovaliovo žmoną Liudmilą Boicovą.

1976–1977 m. kartu su Kęstučiu Jokubynu ir Juliumi Sasnausku bei kitais rengė ir leido pagrindinį leidinį „Laisvės šauklys“, vėliau vietoj jo – leidinį „Vytis“. Juose spausdino tautinio ir istorinio turinio straipsnius, keliančius rusifikacijos, istorijos falsifikavimo problemas, žmogaus teisių pažeidimo faktus. Šių leidinių straipsnių apžvalgos buvo spausdinamos pagrindiniame leidinyje „Einamųjų įvykių kronika“ Maskvoje, Vakaruose leidžiamame „Europos Lietuvoje“ ir kt. 1977 m. A. Terlecko namuose vėl buvo atlikta krata. Buvo rasta pagrindžio leidinių, anoniminių ir pasirašytų tekstų, kurie buvo skelbti pagrindžio spaudoje ir kt. A. Terleckas buvo sulaikytas ir tardomas KGB, bet po trijų parų paleistas.

* * *

Pavienių kovotojų, buvusių kalinių, pagrindinės spaudos dėka pasaulis priverstas vis dažniau minėti Lietuvos vardą. Tačiau tai tik išorinis vaizdas, o pats „paminėjimas“ ne toks principinis ir kategoriškas, kaip mes norėtume ir kaip privalėtų patys Vakarai, vykdydami savo moralinę pareigą...

(Pagrindinio leidinio „Vytis“ pirmojo numerio įvadinis straipsnis (1979 m.),
A. Terleckas, Laisvės priešaušryje: Rezistentų prisiminimai 1970–1986 m.,
Vilnius, 2011, p. 148)

* * *

1978 m. birželio mėn. su bendraminčiais įkūrė pagrindinę organizaciją – Lietuvos laisvės lygą, kurios pagrindinis siekis buvo atkurti Lietuvos nepriklausomybę, veiklos uždaviniai – palaikyti tautines, religines vertybes, siekti tautos politinio, pilietinio išprusimo, kelti Lietuvos laisvės klausimą tarptautiniuose forumuose.

* * *

Žmogaus teisių sąvoka turėtų apimti ne vien teisę šiaipus groti, bet ir teisę sukurti tautinę valstybę.

(1978 m. birželio 15 d. LLL deklaracija, A. Terleckas, Laisvės priešaušryje:
Rezistentų prisiminimai 1970–1986 m., Vilnius, 2011, p. 145)

* * *

1979 m. rugpjūčio 23 d. Antanas Terleckas kartu su kitais bendražygiais parengė ir paskelbė kreipimąsi į Atlanto Chartą pasirašiusių šalių vyriausybes ir Jungtinių Tautų generalinį sekretorių. Dokumente buvo smerkiamas Molotovo–Ribentropo paktas ir jo pasekmės, raginama pripažinti okupuotų Baltijos kraštų teisę į laisvę ir nepriklausomybę. Dokumentą pasirašė 38 lietuvių disidentai, 7 latviai, 4 estai ir keletas žymiausių Maskvos disidentų. Vėliau šis dokumentas imtas vadinti „45-ių pabaltijiečių memorandumu“. Memorandumas buvo plačiai komentuojamas užsienio ir Lietuvos pagrindinėje spaudoje.

1979 m. spalio 30 d. Antanas Terleckas buvo suimtas trečią kartą, kaltinamas nuolat rengęs įvairius antisovietinius tekstus, juos spausdinęs ir platinęs, siuntęs Sovietų Sąjungos bei tarptautinėms organizacijoms ir jų vadovams. Lietuvos SSR aukščiausiasis teismas nuteisė jį 3 metams lagerio ir 5 metams tremties. Buvo kalinamas Permės lageriuose, vėliau ištremtas į Magadano sritį.

Į Lietuvą Antanas Terleckas grįžo 1987 m. sausio mėn. ir netrukus vėl aktyviai įsijungė į antisovietinę, politinę veiklą – atgai-

Dalis žmonių, dalyvavusių Antano Terlecko baudžiamosios bylos svarstyme prie Teismo rūmų pastato. Pirmoje eilėje iš kairės: F. Bakšys, G. Šakalienė, E. Sasnauskaitė, E. Terleckienė, paskutinis – P. Cidzikas. Paskutinėje eilėje antras iš kairės R. Ragaišis, ketvirtas – A. Masiulionis, centre – V. Bogušis, M. Jurevičius, J. Volungevičius.

Vilnius, 1980 m. rugsėjo 15–19 d.
(Antano Terlecko asmeninis archyvas)

vino Lietuvos laisvės lygą, rengė dokumentus. Reikšmingiausias tokios aktyvios politinės veiklos rezultatas – 1987 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos laisvės lygos suorganizuotas viešas mitingas Molotovo–Ribentropo sąmokslui atminti prie poeto Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje. 1989 m. inicijavo gyventojų parašų rinkimą, kad iš Lietuvos būtų išvesta Sovietų Sąjungos kariuomenė. Įsitraukus į šią akciją Sąjūdžiui, buvo surinkta daugiau kaip 1,5 mln. parašų. Prasidėjus Lietuvos Sąjūdžio bangai, Antanas Terleckas ir jo vadovaujama Lietuvos laisvės lyga visą laiką ryžtingai ir nuosekliai kėlė Lietuvos nepriklausomybės siekį, kuris vėliau buvo įtvirtintas Kovo 11-osios Akte. Kovodamas už lietuvių teisę gyventi laisviems, Antanas Terleckas to paties siekė ir visoms Lietuvoje gyvenančioms tautoms: yra apdovanotas Lenkijos Respublikos ordino „Už nuopelnus Lenkijos Respublikai“ Karininko kryžiumi, jo straipsniai apie lietuvių ir žydų santykius išversti į keliolika pasaulio kalbų.

Lietuvos laisvės lygos organizuotas pirmas viešas nesankcionuotas antisovietinis mitingas prie Adomo Mickevičiaus paminklo, smerkiantis Stalino–Hitlerio (Molotovo–Ribentropo) paktą, jo slaptuosius protokolus.

Pirmas iš dešinės – vienas iš mitingo organizatorių,

Lietuvos laisvės lygos vadovas Antanas Terleckas.

Vilnius, 1987 m. rugpjūčio 23 d.

(Lietuvos ypatingasis archyvas)

KGB darbuotojų užfiksuotas vienas iš Lietuvos laisvės lygos mitingų,
kalba Antanas Terleckas. Vilnius, 1989 m.
(Lietuvos ypatingasis archyvas)

Lietuvai tapus nepriklausoma, A. Terleckas, nors ir nėjo jokių oficialių pareigų, nebuvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą (kandidavo 1998 m. ir 2007 m.), aktyviai dalyvavo šalies politiniame gyvenime, pasisakydavo aktualiausiais politinio ir visuomenės gyvenimo klausimais.

Antanas Terleckas už narsą, pasiaukojimą ir ištvermę kovojant dėl Tautos laisvės bei ginant žmogaus teises okupuotoje Lietuvoje Lietuvos Respublikos Prezidento 1998 m. rugpjūčio 21 d. dekretu apdovanotas 3-iojo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius); už nuopelnus atkuriant ir įtvirtinant Lietuvos nepriklausomą valstybę 2000 m. liepos 1 d. apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu; už nuopelnus Lietuvai kaip pasipriešinimo judėjimo dalyvis, Lietuvos laisvės lygos lyderis, sovietų kariuomenės išvedimo iš Lietuvos teritorijos visuomeninių akcijų iniciatorius ir organizatorius 2004 m. vasario 6 d. – Vytauto Didžiojo ordino Karininko kryžiumi.

Paskelbus Aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ nuo Aukščiausiosios Tarybos pastato fasado nuimtas sovietinis herbas ir jo vietoje Antanas Terleckas kabina batiką su Lietuvos Respublikos herbu – Vyčiu.

Vilnius, 1990 m. kovo 11 d.

Fotografas Andrius Petrulevičius

(Andriaus Petrulevičiaus asmeninis archyvas)

LAISVĖS PREMIJA

Laisvės premija siekiama įvertinti asmenų ir organizacijų laimėjimus ir indėlį ginant žmogaus teises, plėtojant demokratiją, skatinant tarpvalstybinį bendradarbiavimą kovojant už Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą ir suverenitetą (Lietuvos Respublikos laisvės premijos įstatymą Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 2011 m. rugsėjo 15 d.).

Pirmoji – 2011 metų Laisvės premija buvo paskirta aktyviam kovotojui už laisvę ir demokratiją, žmogaus teisių gynėjui, Rusijos disidentui Sergejui Adamovičiui Kovaliovui. Seimo plenariniame posėdyje pristatydamas S. Kovaliovo kandidatūrą Laisvės premijai gauti Laisvės premiją komisijos pirmininkas, Seimo narys Petras Auštrevičius sakė: „Esu įsitikinęs, kad Rusijos disidentas, žmogaus teisių gynėjas Sergejus Kovaliovas visokeriopai vertas pirmosios Laisvės premijos, įsteigtos Lietuvoje, ir manau, kad šios premijos suteikimas šiam iškiliam asmeniui būtų taip pat didelė garbė Lie-

tuvai. Komisijos teikimas yra gerai apgalvotas. Tai Rusijos pilietis, disidentas, kovotojas už žmogaus teises, kuris 1969 metais įkūrė pirmąją organizaciją šioje srityje ir tikrai nuo tol tolygiai ėjo ta linkme, nepaisydamas visų represijų toliau tęsė savo veiklą. Premija skiriama už ilgalaikę, nenuilstamą veiklą, padariusią įtakos tikrai ne vienai valstybei. Lietuvai iškovoti laisvę be Rusijos demokratijos paramos, be Rusijos disidentų ir demokratų paramos vargu ar būtų buvę įmanoma.“

LAISVĖS PREMIJOS LAUREATAI

2012 metų Laisvės premija Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. lapkričio 8 d. nutarimu Nr. XI-2392 paskirta politiniam kaliniui, vienam aktyviausių sovietinės okupacijos rezistencijos dalyviui, kovotojui už žmogaus teises, politinės organizacijos Lietuvos laisvės lyga steigėjui Antanui Terleckui.

Laisvės premijos laureatui bus įteikia Laisvės statulėlė, sukurta pagal skulptoriaus Juozo Zikaro Laisvės paminklą (Laisvės paminklas – Lietuvos valstybingumo simbolis, pastatytas 1928 m. Kauno Karo muziejaus sodelyje, okupacijos metais nugriautas, 1989 m. atkurtas. Statulėlės autorė skulptorė Joana Noreikaitė).

2011 m. lapkričio 10 d. Seimas nutarimu sudarė Laisvės premijų komisiją. Komisiją sudaro Seimo frakcijų atstovai (po viena atstovą), Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų klubo ir Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos atstovai (po 2 narius). Komisijos nariai atlieka kandidatų į Laisvės premiją atranką ir kiekvienais metais iki lapkričio 23 dienos pateikia Seimui išvadas apie atrinktą pretendentą premijai gauti.

*Sergejus Kovaliovas.
Europos Parlamento
archyvo nuotr.*

*Antanas Terleckas.
(Andriaus Petrulevičiaus
asmeninis archyvas)*

Parengė Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija